

REFLECTIONS of TRIPOLI WAR on OTTOMAN PRESS

TRABLUSGARP SAVAŞI'NIN OSMANLI BASININA YANSIMALARI

Edip BUKARLI¹

Abstract

Tripoli is quite important in terms of geography in which it is located and its geopolitical position. It is an important trade center in North Africa. Remained under the domination of Ottoman Empire within the period from 1551 to the Tripoli War of 1911-1912, Tripoli is one of places to which Ottoman Empire gave a lot of importance in North Africa. Italy, which could not obtain enough colonial area(s) for itself after the Industrial Revolution, set its sights on Tripoli. For this reason, Italy deflected its direction into Tripoli. Italy which saw Tripoli as an important target prepared for about thirty years to carry these targets through a succesful result. Italy landed troops to Tripoli in 1911 with contributions of other states including France and thus the occupation began. The war was hard and tough. Araps and Turks, who foughted against the Italians in the region, showed a great struggle. This war, which happened between the years through 1911 and 1912, got various reactions from the World. These reactions and news constitute main subject of our study. In this study, we mainly gave place to news, on Tripoli War, of various newspapers on local press and according to information obtained from local press, we addressed events and facts which ocured under conditions of the period and during course of the war.

Key Words: Ottoman Empire, Italy, Tripoli War, Newspapers, News

Özet

Trablusgarp, yer aldığı coğrafya ve jeopolitik konumu açısından oldukça önemlidir. Kuzey Afrika'da önemli bir ticaret merkezidir. 1551 yılından Trablusgarp Savaşı'na kadar ki süreç içerisinde Osmanlı egemenliğinde kalan Trablusgarp, Osmanlı'nın Kuzey Afrika'da en çok önem verdiği yerlerden biridir. Sanayi Devrimi'nden sonra kendisi için yeterli sömürge alanı elde edememiş olan İtalya gözüne Trablusgarp'ı kestirdi. Bu yüzden yönünü Trablusgarp'a çevirdi. Trablusgarp'ı önemli bir hedef olarak gören İtalya, yaklaşık olarak otuz yıl bu hedeflerini başarılı bir sonuca ulaştırmak için hazırlık yaptı. İtalya, 1911 yılında Fransa başta olmak üzere diğer devletlerin desteği ile Trablusgarp'a asker çıkardı ve böylece işgal başladı. Savaş oldukça sert ve zorlu geçti. Bölgede İtalyanlara karşı savaştan Araplar ve Türkler, büyük bir mücadele göstermişlerdi. 1911-1912 yılları arasında meydana gelen bu savaş, dünyadan çeşitli tepkiler aldı. Bu tepkiler ve haberler çalışmamızın temel konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada ağırlıklı olarak yerli basında çeşitli gazetelerin Trablusgarp Savaşı ile ilgili haberlere yer verilmiş olup yerli basından elde edilen bilgilere göre, dönemin koşullarına ve savaşın seyri süresince gerçekleşen olay ve olgulara değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, İtalya, Trablusgarp Savaşı, Gazeteler, Haberler

¹ Tarih Doktoru, lecturer.edip@gmail.com

Giriş

Trablus'un adı, Sabratha (Zwagha), Leptis Magna (Lubdah) ve günümüzün merkezinde bulunan Oea adlı üç tarihi şehrin Yunanca ifadesine (Üçşehir: Tripolis/Tripoli) dayanmaktadır. Kelimenin Arapça'ya geçmiş hali Trablus'tur. Osmanlılar, Suriye'de aynı adlı şehirle karışmasını önlemek ve batıda yer aldığını belirtmek için "garp" kelimesini ilave ederek burayı Trablusgarp olarak adlandırmışlardır. Avrupalılar ise burayı Ortaçağ ve sonrasında Berberistan Tripolisi anlamında Tripoli of Barbary, Tripoli de Barbarie olarak adlandırmışlardır. Dahası Osmanlı Devleti, şehrin merkez olduğu eyalete Bingazi, Fizan ve Kufra adlı bölgeleri de ekleyerek günümüz Libya topraklarının tümünü ihata edecek şekilde Trablusgarp adını vermişlerdir. (Kavas, 2012: 288).

Trablusgarp Vilayeti ve Bingazi Sancağı, önce Finike daha sonra Kartaca, Roma, Endülüs İslâm Devleti ve İspanya hakimiyetinde kalmıştır. Tarihi süreç içinde İslam orduları tarafından egemenlik altına alınarak "Trablus" adını almıştır. (Halıcı, 2008: 1587). Turgut ve Sinan Paşa tarafından 1553'te Osmanlı Devleti'nin egemenliği altına alınan bu topraklar, ayrıcalıklı bir sancak olarak örgütlenmiştir. 1835'te merkeze bağlı bir eyalet olarak İstanbul'a tayin edilen valiler tarafından idare edilmeye başlandı. (Karal, 1996: 256-257). Trablusgarp Eyaleti, 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi gereğince, vilayete dönüştürüldü; Trablusgarp, Fizan, Cebel-i Garbi, Homs ve Bingazi olmak üzere beş sancağa ayrıldı. (Halıcı, 2008: 1587). 1877'de ise Bingazi, Derne ve dolayları İstanbul'a bağlı müstakil sancak haline dönüştürüldü. (Şıvgın, 1989: 1).

Öte yandan Afrika kıtasında sömürgecilik faaliyetlerinin ivme kazandığı 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İtalya, Trablusgarp'la ilgilenmeye başladı. (Kavas, 2012: 290). XX. yüzyılın ilk çeyreği, Osmanlı Devleti açısından oldukça zor geçti. Zira bu dönem, Osmanlı Devleti'nin adeta tedricen yıkılmasına neden olan üç önemli savaşın geçtiği zaman dilimidir. Trablusgarp Savaşı bu üç önemli savaşın ilkidir. Bu dönem, bütün dünyada sömürgecilik siyasetinin en çetin ve acımasız olduğu yıllardır. Bu sürece katılan İtalya, 1870 yılında milli birliğini tamamlayarak bu yarışa dahil oldu. Bu yüzyılda, Osmanlı coğrafyası işgal altındaydı. Bu bağlamda İngiltere, Mısır'ı, Fransa da Tunus'u ele geçirmişti. İtalya ise Osmanlı'nın bir diğer vilayeti olan Trablusgarp'a göz dikti. Osmanlı'nın zayıf olduğu bu dönemde, bir yandan uzak yerlerdeki topraklarını korumadaki güçsüzlüğü, öte yandan da buradaki idarecilerin keyfi ve sorumsuz yönetimleri Batılıların, Kuzey Afrika'da bulunan Osmanlı topraklarına göz dikmelerine neden oldu. (Şıvgın, 1989: 4). 1880'li yıllardan beri diplomasi trafiğine giren İtalya, bu vilayeti almak için ulusal ve uluslararası hazırlık yapmaya başladı. Böylece ikili anlaşmalarla rakip devletlerin onayını almaya çalıştı. (Öksüz, 2013: 58).

Öyle ki İtalya, 1910'dan itibaren bölgede işgal için hazırlıklar yapmaya başladı. İtalya, yaptığı hazırlıklar neticesinde işgalin alt yapısını oluşturmaya çalıştı ve rakip devletlerden onay aldı. (Şeber, 2011: 238). Bu işgal hazırlıklarını gizli bir şekilde yürüten İtalya, Osmanlı Devleti'ni gafil avlamak istedi. Sonuç olarak gizli bir şekilde yürüttüğü planı gerçekleştirdi. Bu dönemde, Osmanlı hükümetinin başında Hakkı Paşa vardı. Hakkı Paşa, İtalya'nın savaş açacağına inanmıyordu. (Barbaros, 11 Ekim 1911: 3) Hatta İtalya, savaş açarsa bile büyük devletlerin araya girip engelleyeceğine inanıyordu. (Yetişgen, Başkan, 2018: 1537). Dahası kamuoyu, İtalyanların, Trablusgarp'a saldırdığından bile haberi yoktu. Kamuoyu, İtalyanların, Trablusgarp'ı işgal haberinden Hakkı Paşa Hükümetinin gazetelere gönderdiği resmi beyanname ile haberdar oldu. (Kurtcephe, 1990: 368). Halk, bu haberi duyar durmaz sokaklara dökülüp gösteri ve mitinglerle saldırıyı protesto etti. (Kurtcephe, 1990: 369). Ne var ki İtalya, 28 Eylül 1911'de Osmanlı Devleti'ne yirmi dört saatlik bir ultiatom verdi. Osmanlı Devleti, bu durum karşısında hayli şaşırıldı. (Kurtcephe, 1994: 236) İtalya, bu

ültimeatomla daha önce belirlediği işgal kararı neticesinde Trablusgarp ve Bingazi'nin, Osmanlı Devleti tarafından biran evvel boşaltılmasını istedi. (Tanin, 28 Eylül 1911). İtalya, bunun gerekçesini ise şöyle açıkladı: Osmanlı Devleti, Trablusgarp'ı birçok açıdan geride bıraktığı ve burada yaşayan İtalyanlara kötü davrandığını ileri sürdü. Osmanlı Devleti, bu iddiaları kabul etmedi ve 29 Eylül'deki bu ültimatoma, bir bakıma savaşın başlangıç tarihini de belirledi. Ne var ki Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor şartlardan dolayı tek çıkar yol, İtalyanlara verilen red notasında daha yumuşak bir üslup kullanıp her türlü ticari ayrıcalığa hazır olduğunu belirtmek ve büyük devletlerin araya girmesini sağlayarak problemi çözüme kavuşturmaya çalışmaktı. (Şıvgın, 1989: 51). Verilen bu ültimatoma Osmanlı Devleti tarafından henüz karşılık verilmeden İtalya, 29 Eylül 1911'de Trablusgarp'a saldırdı. (Karal, 1999: 270).

Trablusgarp Savaşı, Osmanlı açısından bir savaş olmaktan ziyade devletin çöküşünü de hızlandıran felaketlerin bir parçasıdır. Bu savaş, Osmanlı açısından var olmak ve olmamak arasındaki ince çizgiyi belirleyen bir savaş niteliğindedir. Nitekim savaşın yenilgi ile sonuçlanmasıyla beraber Trablusgarp Savaşı'nın ardından girilen diğer savaşlarda da yenilgiler ve toprak kayıpları art arda gelmiştir.

Savaşın Başlangıcı

Trablusgarp Savaşı'nın ortaya çıkışı ile ilgili basında birçok habere yer verildi. Bu bağlamda *Barbaros* gazetesinin *Tanin* gazetesinden yapmış olduğu bir alıntıda Trablusgarp Savaşı'nın başlaması ile ilgili "Osmanlılar Te'bid Edilmiş" adlı başlıkla şu ifadeler yer verildi: "*Matbaamıza dün on yedi yaşlarında bir genç müracaat ederek şu sözleri söylemiştir: Ben İstanbul'dan Trablusgarp Mektebi Sultanisi'ne kayd edilmek üzere bir İtalya vapuruyla hareket etmiş idim. Vapurda Osmanlı olarak kırk bir kişi bulunuyor idi. Vapur bizi Trablusgarp'a çıkaracağı yerde Napoli'ye götürdü. İlan-ı harb edilmiş hepimiz karaya çıktığımız zaman polisler tarafından düçar tahrik olduk oradan Feyyum'a sevk edildik bizi konsoloshaneyeye teslim ederek tren ile te'bid ettiler şimdi İstanbul'a geldik.*" (Barbaros, 20 Şevval 1329: 2). diyerek Trablusgarp Savaşı'nın başladığına dikkat çekti. Ayrıca *Tanin* gazetesi Trablusgarp Savaşı ile alakalı olarak, İtalyanların, Trablusgarp'ı işgal girişimlerinden dolayı Osmanlı Devleti, buraya ordu ve cephane sevk ettiğini belirtti. (Tanin, 30 Mart 1912: 2). Savaşa dair *Tasvir-i Efkâr* gazetesinin sütunlarında ise İtalya, Trablusgarp'ı işgal ederek kendisine pahalya mal olan bir deneyim yaşamış ifadeleri yer almıştır. (Tasvir-i Efkâr, 21 Ocak 1941: 1).

Fransız yazar Pierre Loti de Trablusgarp Savaşı ile ilgili şu ifadeleri kullandı: "*Arapların, İtalyanların top atışına karşı gelecek ellerinde kendilerini müdafaa edecek tüfenkten başka bir şey yoktu. Top atışına karşılık tüfenk de yetersiz kalıyordu. İtalyanlar kedilerini savunan Arapları ise kurşuna diziyordu.*" bu ifadelerden anlaşıldığı üzere Pierre Loti, İtalyanların Trablusgarp'ta katliam yaptığını ve savaşta yaptıkları zulme dikkat çekmiştir. (Servet-i Fünun, 11 Ocak, 1912: 209-210).

Trablusgarp Savaşı'nın yerli basına yansımalarının yanı sıra yabancı basına da yansımaları oldu. Bu bağlamda Trablusgarp savaşının ortaya çıkışı ile alakalı dış basına yansıyan ilk haber 3 Ekim 1911 yılında *The Farmer and Settler* gazetesinde duyuruldu. Haber içerisinde İtalya'nın uzun yıllardır Trablusgarp ile ilgili açgözlü tavrını ortaya koyduğundan, bu savaşın Avrupa'da beklenmeyen bir hadise olduğundan bahsedildi. "Akdeniz'de Savaş" başlıklı bu haberde "*İtalya'nın Berberi kıyısında hak talep ettiği, bu talebin beklenenden oldukça erken yapıldığı İtalya'nın bu beklenmedik adımının esas sebebinin ise Almanya-Osmanlı görüşmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.*" yorumu yer almıştır. Savaşın başlama sebebi de gazetede yer almıştı. Resmi kaynaklara göre "*Garibaldi isimli İtalyan savaş gemisi aradaki düşmanlığı başlatan sebep olarak gösterilmişti. "Garibaldi" beyaz bayrak ile Trablus limanına girer ve bir subay tekne ile Türk garnizonlarına teslim olma çağrısı yapar. Türk yetkilileri ise bu talebi geri çevirince İtalyan birlikleri limana girerek İtalyan*

bayraklarını asmaya başlar ve aynı zamanda iki Türk savaş gemisi ağır hasarlar alır.” şeklinde haber yer almıştır. (The Farmer and Settler, 1911: 3).

Trablusgarp Savaşı'nın başlaması ile alakalı *Guyra Argus* gazetesinin 5 Ekimde yayınladığı yazısında, Türk ve İtalyanlar arasındaki savaşın gittikçe şiddetlendiği ve İtalyanların, Trablusgarp üzerindeki hakimiyetlerinin gittikçe arttığını belirtti. Savaşın boyutunu ortaya koyabilmek için de savaşa dair zayıflara değinmiş ve bazı rakamları paylaştı. *“İtalyanlar Türkleri Trablusgarp kıyılarında temizlemeye devam ediyor. Son gelen bilgilere göre bir Türk savaş gemisi battı ve mürettebatı yakalandı. Şu ana kadar 16000 İtalyan vatandaşın Bingazi'ye yerleştiği biliniyor. Resmi bir rapora göre 57 Türk vapuru, yat ve küçük bot ödül olarak İtalyanların eline geçti. Diplomatik çevrelere göre İtalya ve Türkiye arasındaki bu savaş uzun sürmeyecek ve Türkler kısa zamanda Trablusgarp'tan çekilecekler.”* şeklinde yayın yapılmış ve daha savaşın altıncı gününde Türklerin uğradığı kayıplardan bahsedilmiştir. (Guyra Argus, 1911: 2).

The Sydney Morning Herald gazetesinin haberine göre de İtalya'nın ilhak bildirisi ile alakalı olarak *“Dün, kulakları sağır eden alkış ve tezahürat sesleri eşliğinde İtalya'nın Trablus ve Sirenayka üzerinde hakimiyetini onaylayan bildiri Millet Meclisi'nde okundu. Bildiride bu eylemin Akdeniz üzerindeki politik yükümlülükleri eşitlemek adına başlatıldığı ve bunun ne kadar önemli olduğu da bildiride yer almıştı.”* şeklinde bilgiler bulunmuştur. (The Sydney Morning Herald, 1912: 17).

Gazetelerden edinilen bilgilere göre İtalya, savaş hazırlığını önceden planlamış ve bu planı hızlı bir şekilde uygulamıştır. Buradaki haberlerde Osmanlı'nın savaşa hazırlıksız yakalandığı ve İtalya'nın ise savaşa hazırlıklı olduğundan dolayı avantajlı başladığı görülmüştür.

Savaş Süreci

İtalyan birliğinin sağlanması ve sömürgeci devletlere karşı bir güç unsuru olarak kendi varlığından söz ettirmek istemesi, İtalya'nın Trablusgarp'ı işgali noktasında önemli bir yer edinmiştir. Osmanlı ve İtalya arasında başlayan Trablusgarp Savaşı, dünyanın ilgisini çektiği gibi yerel basın da ilgisini çekmiştir. Bu bağlamda Trablusgarp Savaşı ile ilgili haberler yerel basının gazete sütunlarında oldukça yer kaplamıştır.

Bu kapsamda savaş sürecinde İtalyanların Türklere ve Araplara uyguladıkları vahşice tutum ile ilgili olarak *Times* gazetesinin Trablusgarp muhabiri şu satırlara yer verdi: *“İtalyanlar insanlığa aykırı bir şiddet ile masum Araplar üzerine her gün intikam duyguları ile saldırmışlardır.”* bu ifadeler, İtalyanların Trablusgarp'taki savaş tutumlarını ortaya çıkarmıştır. *Tanin* gazetesinde İtalyanların savaş ile alakalı tutumlarını göstermek amacı ile *Times* gazetesinden yapılan bir alıntıda, İtalyanların var gücü ile Trablusgarp'ta yer aldıklarına değinilmiştir. Bunun yanı sıra sadece Trablusgarp'ı fethetmeye değil, bir kıtanın fethine geldiklerine, bunun en önemli göstergelerinden birini de Şovalye Palinçya'nın açıklamalarına dayandırmışlardı. Şovalye Palinçya, İtalyanların gücünü göstermek ve Trablusgarp'ın fethinin ne anlama geldiğini göstermek amacı ile yayınladığı bir demecinde savaşın süreceğine, herhangi bir vazgeçmenin olmayacağına ve hükümetin savaş için hali hazırda 800 milyon Frank değerinde kaynağının olduğuna değindi. Dahası savaştan bir vazgeçme durumunun olmayacağı, Osmanlı'nın ya tamamen yok edileceği ya da Trablusgarp'ın ele geçirilerek Türklerin sakin bir şekilde yaşamalarına izin verileceğini söyledi. Bu açıklamalar İtalyanların Trablusgarp ile alakalı kararlılıklarını ortaya koymaktadır.

İtalyanların uyguladıkları bu tutuma karşılık olarak *Tanin* Gazetesi, Fransız *Journal* gazetesinden yapmış olduğu bir alıntıda, Türk ordusunun İtalyanlara karşı olan direnişinden bahsetmiş ve elde ettiği başarılarla dikkat çekmişti. Türk askerlerinin üç binden fazla İtalyan silahına el koyduklarına ayrıca ganimet olarak da İtalyanların

sandıklarını ele geçirdiklerine dikkat çekmişti. Bu sandıklarda elbise, para, örtü ve saat gibi bazı eşyaların bulunduğu bildirilmişti. Bu süreç içerisinde esir alınan 1200 kadar İtalyan'a gösterilen muamele oldukça iyi olarak karşılanmış hatta buldukları bölüme bir İtalyan bayrağının asıldığına da dikkat çekilmişti. (Tanin, 1912: 1).

Bununla birlikte savaş sürecinde özellikle Fransızlar, İtalyanlara karşı oldukça ılımlı davranmış ve İtalyan hükümetine karşı samimi bir tavır içerisinde olmuşlardı. Fransızlar, yalnızca İtalya lehine propagandalar yapmış ve İtalyanların gerçekleştirdikleri saldırıları ve savaş sürecindeki davranışları olağan ve doğru bulmuşlardı. Ayrıca haberleşme ve istihbarat noktasında da iletişim halinde olmuşlardı. Nitekim İtalyanların bir grup Türk ve Arap ile alakalı Tunus'ta kaçakçılık yaptıklarına dair bilgi vermesi üzerine Fransızlar, 243 Arap ve Türk'ü, Tunus'tan uzaklaştırmıştı. (Ocak, 4 Ocak 1912: 1).

Savaş sürecinde *Tanin* gazetesinde yer alan bir başka haber ise Türk ve Arapların harpten vazgeçmeyeceklerine, İtalyanların vahşice tutumlarına değinilmiş ve bu vahşetin Arap ve Türkleri yıldırmayacağı üzerine yorum yapılmıştır. Habere göre düşmanın, savaşı bu kadar uzatması kendilerini yok etmenlerinde bir basamak oluşturacaktı. Osmanlı Devleti'ne ise savaşmak için büyük kazanımlar sağlayacaktı. Düşmana boyun eğmenin mümkün olmadığı, başta Arapların bunu kabullenmeyeceği ve şu anda 100 bin civarında olan asker sayısının 300 bine kadar çıkarılabileceğine değinilmişti. (Tanin, 5 Ocak 1912: 2).

Barbaros gazetesinin "Trablusgarp" başlıklı haberinde de Trablusgarp Savaşı'nın hayli önemli olduğunu vurgulamak için hilalin yenilgisi anlamına gelen bir husus olduğu ifade edilmişti. Ayrıca Hindistan, Mısır ve Yemen gibi dünyanın çeşitli yerlerinde bulunun Müslümanlar, İtalya ve onu destekleyen sair Avrupa devletlerinin karşısında Osmanlı hükümetinin yanında olduklarını beyan etmişlerdi. (Barbaros, 20 Şevval 1329: 1).

Savaşın devamı ile alakalı olarak *Tanin* muhabiri savaş sınırının oldukça uzun olduğundan bahsetmiş ve hem İtalyanların hem de Arapların tüm güçleri ile savaştıklarını belirtmişti. Arapların ihtiyaçlarının Türkler tarafından karşılandığına ve Arapların silahlarını çok sevdiğine değinmişti. Bu durum ile ilintili olarak da günde üç kez silahlarını temizlediklerine ve "Babamızın evladınız" nidaları ile savaştıklarını bildirmişti. Ayrıca savaşın hayli uzun sürmesine rağmen her iki tarafın da vazgeçme niyetinde olmadıkları da gazete haberinde bildirilmiştir. (Tanin, 1 Ocak 1911: 3). Tüm bunların yanı sıra *Tanin* gazetesinin "Harp Münasebetiyle" başlıklı haberinde Enver Paşa'nın bir mektubunda yer alan savaş ile ilgili bir bölüme yer verilmişti. Burada "Günün Türkiye müesseselerinden ve el-yevm Bengazi ordu kumandanı Binbaşı Enver'in bana yazdığı bir mektubunda sulh akdi kabul edilecek olsa dahi Araplar da, kendisi de silah teslimi zilletini asla ve kata kabul etmeyecektir." sözlerine dikkat çekilerek savaşın ehemmiyeti ve vazgeçme durumunun asla olmayacağını ortaya koymuştur. (Tanin, 5 Ocak 1912: 2).

İtalyanların gerçekleştirdikleri vahşet ile alakalı *Tanin* gazetesinde yer alan "Avrupa Matbuatı" başlıklı haberde ise Arapların fazlasıyla savaşa ve savaşın her koşuluna hazır olduklarına değinmiş ayrıca 24 ve 25 Kasım'da İtalyanların kadın ve çocukları katletmelerine dair derin üzüntünün olduğu bildirilmişti. Ne var ki bu vahşice tutumun bölge halkının gözünü korkutmadığına ve olası bir İtalyan galibiyeti sonrasında Araplar, İtalyanların egemenliği altına girmek için burada kalıp yaşamayacaklarına dair yemin etmişlerdi. (Tanin, 1 Ocak 1911: 1).

Nitekim savaş sürecinde İtalyanların vahşice tutumu ve gerçekleştirdiği soykırımlar üzerine İtalyan basınında herhangi bir haberin yazılmadığına dikkat çekilmişti. Ancak dış basından gelen soykırım haberleri ile ilgili olarak İtalyan resmî kurumları

açıklamalar yayınlamış ve bu hadiseleri tamamı ile yalanlamıştı. Keza bu açıklamalar Paris gazetelerinde de yayınlanmış ve İtalyanlar, gerçekleştirdikleri saldırıların haklı olduğunu kamuoyuna kabul ettirmeye çalışmıştı. (Tanin, 4 Ocak 1912: 3).

Öte yandan Trablusgarp Savaşı süreci ile ilgili dış basında da yansımalar olmuştur. Bu kapsamda *Goulburn Evening Penny Post* gazetesi “Trablus Saldırısı” başlıklı haberinde İtalyanların Bingazi’de verdikleri zayiata değinmişti. Resmi olarak yayınlanan bilgilere göre İtalyanların Bingazi’deki kayıpları toplamda 109 ölü ve yaralıdan ibarettir. Trablusgarp’tan gelen son haberler ise Bingazi’deki son bombardımanın ağır hasara yol açtığı yönündedir. Bombardıman sonrasında Türk güçlerinin ve Arap atlılarının Trablus’a çok yoğun bir saldırı başlattıklarına, Türk ve Arap askerlerinin azim ve cesaretle mücadele etmesine rağmen İtalyan saflarına destek veren ağır silahlar sayesinde büyük kayıp vererek geri çekilmek zorunda kaldıklarına değinilmişti. İtalyanların bu saldırı sonrasında toplam 6 ölüünün olduğu ve 29 yaralı bulunduğu hakkında bir resmi rapor paylaştığı da haber içerisinde yer alan bilgiler arasındadır. (*Goulburn Evening Penny Post*, 26 Ekim 1911: 2).

Trablusgarp Savaşı süreci ile ilgili dış basına yansıyan bir diğer haber *The Maitland Daily Mercury* gazetesinde "Bingazi'de Çarpışmalar" başlığı altında sayıları 400 kadar olduğu tahmin edilen bedevinin gece saatlerinde Bingazi’de çıkışı olan küçük bir limana saldırdığına ancak İtalyan güçleri tarafından püskürtülerek başarısız oldukları şeklindedir. Limanı ele geçiren İtalyanların liman çevresine kablolar döşemesi saldırganların kaçması noktasında onlara engel olduğu, kabloların dolaşık olduğu bölgelerde 12 düşman cesedi bulunduğu ve geri kalanının ise geri çekilmek zorunda kaldığı ayrıca bu saldırıda 4 İtalyan askeri öldüğü bilgisi de resmi raporlara yansımıştır. (*The Maitland Daily Mercury*, 5 Şubat 1912: 5).

Bununla birlikte *The Sydney Morning Herald* gazetesi “Torpidocuya Geçit Yok” başlıklı haberinde “*Dardanel girişine çok yakın bir yerde bulunan Kum Kale yönünde İtalyan kuvvetlerine ait olan torpido yüklü gemilerden oluşan büyük bir birliğin saldırı için hazırlandığı yönünde saat 12:50 için bir telgraf alındığını, saldırının ağır top ateşi ve bombardıman eşliğinde yapılacağı da telgrafta bildirildi. Birkaç saat önce öncü olduğu tahmin edilen bir İtalyan torpido gemisi tarafından Kum Kale girişine yakın bir noktada saldırı gerçekleştirildiği bilgisi ulaştı. Bunun tahmin edilene göre çok küçük bir saldırı olduğu, şimdilik geri püskürtüldüğü fakat şiddetli bir saldırının her an gerçekleşebileceği bilgisi iletildi.*” şeklinde yorum yer almıştır. (*The Sydney Morning Herald*, 20 Temmuz 1912: 15).

Singleton Argus gazetesinde yer alan habere göre Bingazi’de bulunan Türkler mevzileri üzerinde 3000 ft. yükseklikte keşif uçuşu yapmakta olan Lient Vece’e ateş ettiler. Fakat alınan hasarlara bakıldığı zaman mermilerin 300 ft. civarı bir mesafeden atıldığı öngörüldü. Bu durum ile beraber Türklerin bataryaları yüksek kesimlere veya yüksek kesimlerde yer alan ağaçlara bağladıkları yönünde fikirler elde edilmişti. (*Singleton Argus*, 10 Ekim 1912: 2). Bu durumun ise Türklerin savaştan kopmadıkları ellerinden geldiğince ve imkanlar dahilinde savaşa müdahil olduklarını kanıtlar niteliktedir yorumu da haber içerisinde yer almıştır.

The Sydney Morning Herald gazetesi “Ağır Çatışmalar” başlıklı haberinde ise taraflar arasında çok uzun süreli ve kanlı çarpışmalar yaşandığına, 2 gün önce gerçekleşen ve saatler boyu süren ağır savaşın sonucunda da Trablusgarp’ta bulunan Alinsara bölgesinin İtalyan güçleri tarafından kontrol altına alındığını duyurmuştu. Bu çatışma sonrasında ise binlerce Arap ve Türk’ün ölü olarak ele geçirildiklerini paylaşmıştı. Bu çatışmanın ardından geri çekilen Arap ve Türkler 8 ağır silah ve cephaneliği gerilerinde bırakmıştı. Aynı haberde İtalyan tarafının kayıplar hakkında belirttiği raporda ise kayıpların 100 asker civarında olduğu açıklandı diyerek savaşın İtalyanlar lehinde

ilerlediğini kamuoyu ile paylaşmışlardı. (The Sydney Morning Herald, 7 Aralık 1911: 9).

Savaş süreci ile ilintili olarak yerli ve yabancı gazetelerin sütunlarına yansıyan haberlerden hareketle İtalya'nın, Trablusgarp'ı işgal sürecinde savaş hukukuna aykırı davranışlarda bulunduğu ve yaptığı zulüm üzerinde durulmuştur. Bu işgal girişimine çeşitli Avrupa devletleri destek vermiştir. Dahası yerli ve yabancı çeşitli gazete sütunlarında, İtalyanların işgali karşısında Türklerin direnişlerine ve elde ettikleri başarılarına değinilmiştir.

Anlaşma ve Savaşın Sonlandırılması Süreci

İtalya, 1870'lerde siyasi birliğini tamamlayarak yayılcı bir politika izledi. Böylece Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda konjonktür itibariyle içinde bulunduğu zor şartlardan yararlanarak Osmanlı'nın Kuzey Afrika'daki son toprağı Trablusgarp'a göz dikti. Dolayısıyla İtalya, Osmanlı'dan sayıca üstün olduğu ordu ve cephanesine güvenerek Trablusgarp'a girdi. Yaşanan bu hadise üzerine bölgeye giden gönüllü Türk subayları, orada büyük bir çaba sarfederek bölge halkını örgütledi. Bu gönüllü subayların çabaları neticesinde İtalyanlar kıyıda içeriye giremedi. Böylece İtalya, Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak için Rodos ve On iki adayı işgal etti ve Çanakkale Boğazı'nı topa tuttu. Ne var ki İtalya'nın bu çabaları da sonuç vermedi. Bu meyanda Balkan Savaşı çıktı ve Osmanlı Devleti, İtalya ile anlaşmak zorunda kaldı. (Öksüz, 2013: 60).

Anlaşma sağlanmadan önce savaşın sonlandırılması süreci ile ilintili olarak yabancı basının gazete sütunlarında bazı haberler yer almıştır. Bu bağlamda *Goulburn Evening Penny Post* gazetesinin "Barış Çağrısı" başlıklı haberinde Osmanlı İmparatorluğu'nun her iki tarafın hoş karşılayacağı bir anlaşma önerisi hazırladığına ve bu anlaşma ile Sultan'ın Trablus'taki hükümlerini muhafaza etmek istediğine değinilmiştir. Hazırlanan anlaşma önerisine göre Türk paşası Trablusgarp Müslüman Dindarlar Kuruluşu ile ilgilenmiş, Trablusgarp'ın yönetimi üzere geriye kalan tüm yükümlülükler, tamamıyla İtalyan ve Araplara devredileceği yönünde bilgiler yer almıştı. Buradan da anlaşılacağı üzere Osmanlı'nın bölge yönetiminden el çekmeyi kabul ettiği ancak ileride bu topraklara geri dönebilmek için bölgedeki varlığını sonlandırmak istememişti. Gazetede aynı haber altında yer alan bir diğer bilgi ise "geçtiğimiz günlerde sekiz İtalyan savaş gemisi Smirna körfezinde bulunan limana giriş yaparak yükleme yapmakta olan tekne ve gemilere denetleme yaptığına dair bilgilere ulaşılmıştı." şeklindedir. Bu haberlerde, bölge üzerinde İtalyan egemenliğinin kurulmaya başladığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Osmanlı Hükümeti, Müslüman dindar toplulardan güven almış bir Türk paşa ile savaşı bitirmek ve Sultan'ın Trablusgarp üzerindeki hükümdarlığını sağlamak üzere bir anlaşma teklifi sunmaya hazırlanmıştı. Yönetimin kalanını ise İtalyan ve Araplar oluşturmuştu. Bu sırada 9 İtalyan savaş gemisi İzmir'e gelerek İzmir Körfezi'ndeki gemileri incelemişti. (The Maitland Daily Mercury, 24 Eylül 1912: 5).

Savaşın bitirilmesine dair süreçte dikkat çekici bir diğer haber ise *Daily Advertiser* gazetesine aittir. "Osmanlı'nın Çözülmesi" başlıklı haberde birkaç hafta önce Roma'da insanlara dağıtılan el kitapçığında yazılanlar bir hayli dikkat çekmişti. Burada Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün kaçınılmaz olduğu, savaşın sonucu ne olursa olsun bunun çok uzun sürmeyeceği yazıyordu. Yazar, Türklerin bütünlüğünün kırılğan olduğunu ve uluslararası güçlerin bile bu bütünlüğü korumayı başaramayacağını iddia etmişti. Rusya'nın Akdeniz'e çıkış, Avusturya'nın Ege sahilleri, Almanya'nın Anadolu için Türklerle savaşa gireceği, İngiltere'nin ise Türkleri korumak için bu ülkelere karşı savaşmayacağı da yazarın öngörülerinin arasında yerini almıştı. (Daily Advertiser, 3 Ekim 1912: 2).

Savaşın bitirilmesine dair süreçte yaşanan bu hadise üzerine, Osmanlı Devleti ve İtalya arasında gizli bir ön anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmanın hükümleri aşağıdaki şekilde yer almıştır:

- 1- Trablusgarp'a taraf-ı şahanedan yedişer sene müddetle bir vali tayin edilecektir.
- 2- Trablusgarp'taki Arabiyandan milis askeri teşkilatı yapılacaktır. Hakimler Halife-i İslam-ı Padişahımız efendimiz tarafından nasb ve tayin edilecektir.
- 3- Senelik elli bin lira vergi alacaktır.
- 4- İtalya taht-ı işgalinde bulundurduğu adaları terk edecektir.
- 5- Balkan muharebesinde İtalya, Devlet-i Osmaniye'ye müzaheret ve muavenet edecektir. (İkdam, 17 Ekim 1912: 2).

Nitekim yapılan bu gizli ön görüşmeden sonra Trablusgarp Savaşı son bulmuştur. Trablusgarp Savaşı'na son veren Uşi Antlaşması'nın metni ise aşağıdaki şekildedir:

1. Madde: Her iki hükümet muahede-i haziranın imza edilmesini müteakip muhasematın derhal aynı zamanda nihayet bulması için tedbir-i lazıme ittihazının taahhüd ederler. Tedbir-i mezkurenin mevki-i icraya vaz'ının temin için mahallerine hususi komiserler izam edecektir.
2. Madde: Her iki hükümet muahede-i haziranın imza edilmesine müteakip zabıtlarına, askerlerine ve kezalik memurin-i mülkiyelerine avdet emrini hükümet-i seniye, Trablusgarp ve Bingazi'dekilere İtalya hükümeti de adalar denizinde işgal edilmiş Cezair'dekilere vermeye taahhüd ederler. Salüfüzzikr adaların İtalyan zabitan ve asakiri ile memurin-i mülkiyesi tarafından tahliye-i fiiliyesi Trablusgarp ve Bingazi kıtalarının Osmanlı zabitan asakir ve memurin-i mülkiyesi canibinden tahliyesine müteakip vuku'a gelecektir.
3. Madde: üsera-i harbiye ile rehineler mümkün olduğu kadar çabuk bir zamanda mübadele edilecektir.
4. Madde: Her iki hükümet tam ve mutlak bir aff-ı umumi bahş etmeyi taahhüd eder. İtalya hükümeti Trablusgarp ve Bingazi ahalisini hükümet-i seniye'de taht-ı hakimiyet-i Osmaniye'de bulunup da muhasemata iştirak eden veya muhasemat sebebiyle celb-i töhmet eden Cezair-i bahr-i sefid seknesine ceraim-i adiyeye müstesna olmak üzere aff-ı umumi ilan edeceklerdir. Binaenaleyh, hangi sınıf ve tabakadan olursa olsun, hiç kimse muhasemat esnasında icra ettiği harekât-ı askeriye veya siyasiyeden yahut izhar eylediği efkâr ve siyasiyeden dolayı ne şahsa ne emvali takip ve tazip ve hukuku haleldar edilmeyecektir. Bu sebeple mevkuf veya menfi bulunan kimseler derhal serbest bırakılacaktır.
5. Madde: Tarafeyn-i akideyn beyninde ilan-ı harpte mukaddem akdedilmiş veya meriy'ü-l icra bulunmuş olan bütün muahedat mukavelat ve her nevi taahhüdât derhal muteber olmaya başlayacaktır. Gerek her iki hükümet gerek teb'aları birbirlerine karşı muhasemattan evvel buldukları aynı hal ve mevkiye vaz edecektir.² (Tanin, 24 Ekim 1912:)

Nihayet bir yılı aşkın devam eden Trablusgarp Savaşı, 18 Ekim 1912'de Uşi Antlaşması ile sonlanmıştır. Bu antlaşma ile Trablusgarp ve Bingazi İtalya'ya

² Metnin Tamamı için Bkz. "Muahede-i Sulhiyenin Metni", Tanin, 24 Ekim 1912.

bırakılmıştır. (Öksüz, 2013: 60). Trablusgarp Savaşı sonucunda Osmanlı Devleti, uzun yıllar hüküm sürdüğü Kuzey Afrika'daki son toprak parçasını da kaybetmiştir.

Sonuç

19. yüzyılın ikinci yarısında siyasi birliğini tamamlayan İtalya, yayılcı bir politika izlemiştir. Bu yüzyılda Osmanlı Devleti'nin zayıflamasından yararlanmaya çalışan İtalya, Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki son toprağı Trablusgarp ile ilgilenmeye başlamıştır. Tıpkı İngiltere, Avusturya ve Fransa gibi İtalya da Osmanlı topraklarına göz dikmişti. Bölge üzerinde işgal girişimlerine 1877'den itibaren bir yandan hazırlık yapmaya başlayan İtalya, diğer yandan da ikili anlaşmalarla Avrupalı devletlerden diplomatik destek arama girişimlerinde bulunmuştu. İtalya, 19. yüzyılın sonlarından itibaren bölge üzerinde siyasi, iktisadi ve kültürel başta olmak üzere birçok alanda faaliyette bulunmuştu. Bu faaliyetler neticesinde bölge üzerinde nüfuz oluşturmuştu. Hazırlanan bu çalışma içerisinde 1911 ve 1912 yıllarında İtalya'nın Trablusgarp'ı işgali ile beraber ağırlıklı olarak yerli basından elde edilmiş haberlere yer verilmiştir. Çalışmada yer alan haberler İtalya'nın Trablusgarp üzerinde siyasi ve ekonomik hedefleri olduğuna dair sonuçlara ulaşılmaktadır. Dönemin haberlerinde İtalya'nın Trablusgarp'ta sistematik bir soykırımın gerçekleştirildiğinden, Araplara karşı yapılan haksızlıklardan ve işlenen savaş suçlarından bahsedilmiştir. Bu durum yalnızca gazete haberleri ile de sınırlı kalmamak ile beraber bölgeye gönderilen heyetlerin de oluşturdukları raporlarda yer almıştı. Savaş, başlangıçta bölgede yer alan Araplar ve işgalci İtalyanlar arasında başlamıştı. Her ne kadar direniş Türk subaylarının gelişi ile başlamış olsa da subaylar gelmeden önce halk İtalyanlar karşısında direniş hareketleri göstermişti. Ancak bu işgal döneminde ortaya çıkmış olan en önemli eksiklik bölgede yer alan aşiretlerin koordinasyonlarının olmamasıydı.

Enver Bey'in Trablusgarp'a gelişi halk arasında coşku ve sevinç ile karşılanmıştı. Türk subaylarının direniş kuvvetlerinin başına geçmesi ve kuvvetlerin koordine edilmesi ile beraber düzenli saldırılar meydana gelmiş ve İtalyanlara kayıplar yaşatılmıştı. Enver Bey'in Trablusgarp'taki etkinliğinden dolayı dönemin basınında isminden sıklıkla söz edilmiş ve kimi zaman öldüğüne kimi zaman ise kaçtığına dair yalan haberlere yer verilmişti. Savaş esnasında bölge halkı ve Türkler, savaşın kaybedilmemesi için hayli çaba göstermiş, dönemin koşullarına ve düşmanlarının gücünü bir kenara koyarak savaşı sürdürmüşlerdi.

Nihayet Trablusgarp Savaşı, 18 Ekim 1912'de Uşi Barış Antlaşması ile son bulmuştur. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti, Trablusgarp ve Bingazi'yi İtalya'ya bırakmıştır. Böylece Osmanlı Devleti, Kuzey Afrika'daki son toprak parçasını da kaybetmiştir.

KAYNAKÇA

Sürelili Yayınlar

- “Avrupa Matbuatı”, (1 Ocak 1911), Tanin, s. 2
“Ehemmiyetli İç İşleri”, (1 Ocak 1911), Tanin, s. 3
“Ehemmiyetli İç İşleri”, (5 Ocak 1912), Tanin, s. 1
“Fransa'ya Yaptırılanlar”, (4 Ocak 1912), Ocak, s. 1
“Harp Münasebetiyle”, (5 Ocak 1912), Tanin, s.2.
“Muahede-i Sulhiyenin Metni”, (24 Ekim 1912), Tanin
“Osmanlı-İtalyan Harbi”, (30 Mart 1912), Tanin, s. 2
“Osmanlılar Te'bid Edilmiş”, (20 Şevval 1329), Barbaros, s. 2
“Piyer Loti'nin Bir Makalesi”, (11 Ocak 1912), Servet-i Fünun, s. 209-210.
“Trablusgarp”, (20 Şevval 1329), Barbaros, s. 1
“Türkiye İtalya Şerait-i Sulhiyesi”, (17 Ekim 1912), İkdâm, s. 2
“Türkiye'yi Tehditten Ne Çıkar”, (21 Ocak 1941), Tasvir-i Efkâr, Sayı 4600-244, s.1.

“Vaziyet”, (4 Ocak 1912), Tanin, s.3.
Barbaros, (11 Ekim 1911), s. 3
Daily Advertiser, (3 Ekim 1912), s.2.
Goulburn Evening Penny Post, (26 Ekim 1911), s.2.
Guyra Argus, (5 Ekim 1911), s.2
Singleton Argus, (10 Ekim 1912), s.2.
Tanin, (28 Eylül 1911)
The Farmer and Settler, (3 Ekim 1911), s. 3
The Maitland Daily Mercury, (24 Eylül 1912), s.5.
The Maitland Daily Mercury, (5 Şubat 1912), s.5.
The Sydney Morning Herald, (20 Temmuz 1912), s.15.
The Sydney Morning Herald, (24 Şubat 1912), s. 17
The Sydney Morning Herald, (7 Aralık 1911), s.9.

Kitaplar ve Makaleler

Halıcı, Şaduman (2008), “Meclis-i Mebusanda Trablusgarp (1908-1912)”, Yavuz Ercan’a Armağan, Turhan Kitabevi, Ankara
Kara, Enver Ziya (1996), Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci dünya Savaşı (1908-1918), Cilt IX, TTK Basımevi, Ankara
Kara, Enver Ziya (1999), Osmanlı Tarihi, TTK Basımevi, Ankara
Kavas, Ahmet (2012), “Trablusgarp”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 41, s. 288-291
Kurtcephe, İsrail (1994), “Osmanlı Parlamentosu ve Türk-İtalyan Savaşı 1911-1912”, OTAM Dergisi, 5 (5), s. 235-258
Kurtcephe, İsrail (1990), “Trablusgarp’ın İtalyanlarca İşgali, Mustafa Kemal ve Arkadaşlarının Direnişe Katılmaları”, AÜ Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi Atatürk Yolu, 2(6), s. 361-375
Öksüz, Melek (2013), “Trabzon’da Meşveret Gazetesine Göre Trablusgarp Savaşı’nın Trabzon’daki Yansımaları”, Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi, Sayı 14, s. 57-84
Şeber, Nurdan İpek (2011), “Arşiv Belgelerine Göre Trablusgarp Savaşı’nın Osmanlı Topraklarındaki İtalyan Tebaaya Yansımaları”, İSAM, Sayı 38, s. 237-262
Şıvgın, Hale (1989), Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri-Trablusgarp Savaşı’nda Mustafa Kemal Atatürk’le İlgili Bazı Belgeler, TTK Basımevi, Ankara
Yetişgen, Mehmet, Başkan, Ömer Fatih, (2018), “Trablusgarp Savaşı’nda İngiliz Teğmen Herbert Gerald Montagu’nun Faaliyetleri”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7 (3) s. 1537-1553